

De buitenvrouw

Werk van Joost Zwagerman
bij De Arbeiderspers:

PROZA

De houdgreep
Kroondomein
Gimmick!
Vals licht
De buitenvrouw
Chaos en Rumoer
Het jongensmeisje
Zes sterren

POËZIE

Langs de doofpot
De ziekte van jij
Bekentenissen van de pseudomaan
Roeshoofd hemelt
Tot hier en zelfs verder
Beeld verplaatst

NON-FICTIE

Collega's van God
In het wild
Pornotheek Arcadië
Landschap met klein vuil
Het wilde westen
Het vijfde seizoen
Door eigen hand
Perfect Day
Transito
Hollands welvaren
Hitler in de polder & Vrij van God

Joost Zwagerman

De buitenvrouw

Roman

Uitgeverij De Arbeiderspers
Amsterdam · Antwerpen

Eerste druk oktober 1994
Zevenentwintigste druk februari 2010

Copyright © 1994 Joost Zwagerman

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BV Uitgeverij De Arbeiderspers, Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam. *No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from BV Uitgeverij De Arbeiderspers, Herengracht 370-372, 1016 CH Amsterdam.*

Omslag: Nico Richter
Foto omslag: Adrianna Williams/Corbis

ISBN 978 90 295 7235 4 / NUR 301

www.arbeiderspers.nl
www.joostzwagerman.nl

bui' **tenvrouw** (de, -en), bijvrouw; naast wettige echtgenote of vaste concubine een partner die elders woont. *Iedere avond pakt hij zijn auto om tot rust te komen in de armen van zijn jonge buitenvrouw aan de Verlengde Gemeenlandsweg* (Vianen 1971:40) – Etym.: Zie buiten – ★ (b) en vrouw★ – Syn. buiten★ (B,2), buitje★.

Uit: *Woordenboek van het Surinaams-Nederlands*–J. van Donselaar

Een

Leerlingen in de eindexamenklassen vonden Theo Altena de minst erge die je voor Nederlands kon krijgen. Dat moest je opvatten als een compliment. Het betekende dat je leerlingen je konden verdragen. Op schoolfeesten kwam er wel eens eentje overmoedig op hem af om hem te melden dat hij 'oké' was. Theo was op zo'n avond de enige leraar die zich op de dansvloer waagde, zich ongemakkelijk bewust van de gegeneerde blikken van zijn aanwezige collega's. Het Westfries College had geen talent voor feesten en klasseavonden. De pogingen om de kantine voor één avond om te bouwen tot een discotheek paktten altijd schamel uit. De gehuurde feestverlichting leek nog het meest op een verzameling tuinlampen waar inderhaast gekleurde peertjes in waren gedraaid, een amateur-discjockey draaide de verkeerde platen, en voor iedere leerling waren er drie consumptiebonnen voor fris of bier, te weinig om te doen alsof je dronken werd, laat staan het werkelijk te worden. Te zwaar opgemaakte meisjes rookten met hooghartige verveling hun filtersigaretten en zaten in groepjes bij elkaar aan de lange, rechthoekige tafels waar overdag nog koffie en gevulde koeken waren genuttigd. Jongens kwamen onverschillig langs de tafels geslenterd, maar hun shirts en overhemden toonden bij de oksels zweetplekken van frisbeeformaat en in hun ogen vonkte verhitte verwachting wanneer ze onverhoeds de blikken van een meisje ving. Niet alleen op zo'n schoolfeest maar ook tijdens de lessen vroeg Theo zich soms af of het wel zo'n verdienste was om populair te zijn bij je leerlingen. Waarschijnlijk vonden ze je 'oké' wanneer je in hun ogen toegeeflijk, halfzacht en gemakkelijk te belazeren was. Hij hield het zo; hij moest nog langer mee.

In de lagere klassen was hij minder populair. Dat wist hij sinds kort. Iris had het hem verteld, op een van de dinsdagmid-

dagen dat hij met haar vrijde op de driezitsbank bij haar thuis en heimelijk hoopte dat ze het er nooit met haar man had gedaan. Iris gaf gymnastiek, voor de kinderen het vak bij uitstek om voor en na de les in de kleedkamer recente roddels door te nemen. Met tegenzin en alleen op zijn nadrukkelijk verzoek had Iris hem verteld wat zij zoal over hem had opgevangen. Tot zijn verbazing was daar weinig vleiends bij. Ze had gehoord hoe de meisjes uit de brugklas na de les onder de douches over hem roddelden en op hem scholden, met harde, schelle stemmen die weerkaatsten tegen de wanden van de doucheruimte. Ze wist ook nog dat de meiden van havo 2 en 3 hem onder elkaar ‘de Neus’ noemden. Dat had hem al weer veel minder verbaasd want zo werd hij ook al genoemd toen hij zo oud was als degenen die nu blijkbaar zo’n hekel aan hem hadden. Theo stelde zich voor hoe brugklassers het op hoge toon verkondigden: zometeen Nederlands van de Neus, klote.

Zij deelden op de dinsdagmiddag twee tussenuren. Wanneer Iris dan naar haar huis reed en hij haar volgde in zijn Toyota, hoopte Theo altijd op noodweer en duisternis bij dag. Er waren dagen dat de lucht zo donker was als slootwater, en als het regende en zij haar lichten moest ontsteken, werd hun vlucht van school er nog een tikje illegaler op en concentreerde hij zich op de achterlichten van haar Volvo die door de regen telkens van vorm veranderden en voor zijn ogen wiegelden, twee oranje spotjes in het kleine waterorgel op zijn voorruit. Het idee dat zij hem door half Hoorn geleidde en hij haar achterlichten onderhorig volgde, handen om het stuur in dezelfde zachte greep als waarmee hij liefkozend haar handen zou pakken wanneer zij haar armen kruiselings voor haar borsten hield... Hij, de Neus, was met weinig tevreden. Alleen het wekelijkse tochtje door binnenstad en buitenwijk was hem al genoeg geweest. De verboden vrijage was toegift, naspel.

Nu, drie weken nadat zij hem had ingelicht over zijn onfortuinlijk imago bij de jongste leerlingen, had Iris alleen een T-shirt aan en lag Theo met verfomfaaide kleren als een mannetje uit een *Playboy*-cartoon naast haar op de driezitsbank. Het was april, de schuifpui naar de achtertuin stond open. Zonlicht viel

met pornografische scherpte op hun lichamen. Op de witte plauizen lagen bij de plinten toefjes stof. Een bromvlieg was naar binnen gezeild. Achter in de tuin stonden coniferen die Theo er niet eerder had gezien. Moest Sidney dat weekend hebben gekocht en geplant. Theo was niet een minnaar zonder scrupules. Dit was zijn huis niet en zou het ook nooit worden. Het kwam niet in hem op om Sidney Pompier een gelukkig huwelijk te misgunnen, te meer daar Iris het zijne vanaf het begin van hun affaire had gerespecteerd. Op zijn beurt liep Theo óver van respect, misschien uit schuld maar zeker uit schaamte. Er was geen enkele eis die hij haar stelde, in de hoopvolle veronderstelling dat deemoed en nonchalance de overtreding van het vreemdgaan zouden verkleinen.

Vrijgeleit door malle, hypothetische verontschuldigungen stond Theo zich toe wat hem van de dinsdagmiddagen met Iris wel het dierbaarst was: lekker naar haar kijken. Zo had zij zojuist met een voet haar trui en rokje van de grond gevestigd. Dat had hij haar misschien al dertig, veertig keer eerder zien doen, maar nog steeds kwam het hem voor dat alles wat ze deed eenmalig aan hem werd getoond. Haar naakt te mogen zien was in zekere zin nog steeds verbijsterend. Het meest vergaapte hij zich aan haar kleur. Huid, haar, ogen: alles aan Iris was zwart. Alleen haar voetzolen en handpalmen waren lichter; kleur van vurehout maar zachter dan vloeiblad. En haar nagels, die waren zó contrasterend roze en wit dat Theo soms fantaseerde dat ze losjes aan haar vingers zaten geplakt en dat hij alle tien haar nagels zó van haar vingertoppen kon schuiven. Nooit eerder had hij zich zo lelijk gevoeld als bij haar. Met Sylvia volgde hij een Amerikaanse tv-serie over rijke juristen in Los Angeles, ze keken er iedere maandagavond naar en toen in een van de afleveringen de zwarte advocate in het bed belandde van de blanke officier van justitie en tegen hem fluisterde, 'You're very sexy for a white man,' was bij Theo het bloed uit zijn wangen getrokken. Sylvia had op dat moment toevallig de afstandsbediening van tafel gepakt om het volume te regelen, waar hij in lichte paniek van alles achter had gezocht. O, de clandestiene tussenuren op de dinsdag! Zacht omklemde Iris met haar zwarte

hand zijn blanke nek. Zij stak één liefkozende vinger naar hem uit en zijn huid was wat het was: bleek en week als van een diepvrieskip in plastic. Balts van paradijsvogel en muisgrijze mus. Het werd er allemaal nog erger op als hij bedacht dat zijn aanbedding van haar kleur een soort omgekeerde discriminatie was, waar bij nader inzien misschien niets omgekeerds aan was.

Iris had haar kleren bijeengeraapt en kleepte zich aan zonder op te staan. In plaats daarvan trok ze haar benen op tot haar knieën bijna haar kin raakten, roetsjte het slipje aan tot haar dijen, zette daarna haar voeten weer op de grond, drukte haar schouders tegen de rugleuning en duwde haar bekken omhoog om het slipje over haar billen te trekken. Hierna waren trui, rok en nylon kousjes aan de beurt. Nauwgezet observeerde Theo haar bewegingen en ontdekte coupletten en refrein in het haastig aankleden. Niets mocht hij hiervan missen, in de wetenschap dat hij zich zelfs het aankleden nog dezelfde dag zou herinneren als onwezenlijk en ongerijmd. Eén uur later en er liepen weer meiden van zestien met lange, rechte benen op het ritme van het klappen van haar handen door de gymzaal, ze liet een brug de zaal in slepen of de lange mat uitrollen en hij, hij deelde stencils uit waarop het verschil tussen ritme en metrum, jambe en trochee stond uitgelegd of dicteerde de vragen van een proefwerk waar de halve klas waarschijnlijk wel weer een onvoldoende voor zou halen. Nederlands van de Neus, klote.

‘En, is er deze week weer flink over me gekletst?’

Sinds zij hem had ingelicht stelde hij Iris wekelijks een dergelijke vraag. Zijn reputatie onder leerlingen als onderwerp van gesprek was haar in de loop van de weken gaan vervelen. Ook deze vraag beviel haar niet, dat zag hij aan haar kort, plichtmatig lachje. In een damesblad, van het soort waarin vrijheid en onafhankelijkheid werden verbeeld door fotomodellen wier cosmetische perfectie onbedoeld iets onheilspellends opriep, had Theo eens gelezen dat gekwetste trots een man er niet bepaald aantrekkelijker op maakt. Oppassen dus. Iris plukte met duim en wijsvinger aan een hoek van het badlaken dat zij tevoren op de bank had uitgespreid om de bekleding af te dekken. Toen zij geen antwoord gaf, zei hij, op een toon alsof hij zich

had te verontschuldigen: 'Met de bovenbouw heb ik juist helemaal geen problemen. Dat gaat allemaal prima.'

Iris legde een hand op zijn wang. Dat gebaar ergerde hem. Hij vond het moederlijk en bevoogdend.

'Wie heeft er gezegd dat je problemen hebt?' zei ze.

'Jij! De onderbouw heeft een hekel aan me.'

Iris zuchtte kort.

'Theo, een paar meiden hebben je een bijnaam gegeven en ze kletsen over je. Waar maak je je druk over?'

'Heb jij eigenlijk een bijnaam?'

Dat was niet aardig. Hij wist het antwoord, terwijl zij slechts haar vermoedens kon hebben. Iris trok een vertel-mij-wat-gezicht en gaf geen antwoord. Zij had er veel, veel bijnamen, maar zij kende er waarschijnlijk niet één van. Uit piëteit had Theo haar er nooit over verteld. Ze hadden allemaal betrekking op haar kleur. 'Blackie' of 'Nelli', naar de sprintster, waren nog de onschuldigste. Telkens wanneer een naar racisme zwemend incident in een of andere stadswijk was uitgegroeid tot een landelijk schandaal, was er op televisie wel een progressieve politica – altijd een vrouw – die met heilige verontwaardiging verkondigde dat wij Nederlanders toch een voorbeeld moesten nemen aan 'onze kinderen': die discrimineren niet. Zo'n tante moest maar eens op school langskomen en luisteren naar wat sommige leerlingen in de koffiepauze uitkraamden.

Uit gêne om zijn valse vraag duwde Theo zijn vermaledijde neus kozend in haar hals. Iris' haar kriebelde tegen zijn voorhoofd. Zij duwde hem met zachte dwang van zich af. Ze stond op en zei: 'Koud hier. Ik doe de pui even dicht.'

Theo bleef liggen waar hij lag, zijn benen in een curieuze knik, als van een skiër na een val. Buiten deinden de coniferen in de wind. In een aangrenzend huis begon een kind te huilen. Bij zijn oor klonk met korte tussenpozen een scherp gegons, de bromvlieg trok baantjes langs zijn gezicht, en Theo wapperde even met zijn hand, alsof hij zich koelte toewuifde. Even sloot hij zijn ogen. Onwillekeurig plooiden zijn lippen zich in een glimlach van welbehagen. Iris stelde hem de vraag van geliefden en gehuwden.

'Waar denk je aan?'

Later die middag vertelde Iris hem dat haar interesse in hem was gewekt toen ze voor het eerst de meisjes van een eind-examenklas in de kleedkamer over hem had horen praten. Ze stonden bij de oprit van de garage, Iris' stem ging de hoogte in bij het imiteren van haar leerlingen. Theo glimlachte en keek opzij. Hij begluurde zijn profiel in het zijraam van haar Volvo. Hij had een grote neus. Hij had een kolossale neus. Een soort knoest was het, met een platte neusbrug die richting bovenlip uitliep tot een uitstulpende hoogvlakte, breed, knolvormig en met kleine moeten bij de vleugels, niet geschikt om gezag mee uit te stralen, daarvoor ontbrak het de neusbrug aan 'wilskracht', noch om plagend in te bijten op momenten van intimiteit, want daar was ie weer te vlezig en vreeswekkend voor. Toch had Sylvia het acht jaar geleden ooit gedaan, *au!* – een minnekozende knauw midden in die gok van hem. Haar tanden in zijn bollende neusvleugels toen zij twintig en hij zesentwintig was en er een legioen van uitzinnige muggen cirkelde om hun gammele kampeertent waar het warm, benauwd en duister was en waar hun zanderige voeten schuurden in de half opengeritste slaapzakken en zwarte strepen achterlieten op de zurig ruikende luchtbedden waarop zij hun draai niet konden vinden na het nog steeds onhandig en verlegen tasten naar elkaar. Die beet, toen, daar. Op de camping werd gelachen en geschreeuwd door Britse jongens met zeewierkleurige tatoeages op hun rug en armen, er klonk getinkel van flesjes bier die werden rondgedeeld, en toen Theo die nacht veel te hardhandig in haar borsten kneep, schoot Sylvia overeind, de muggen gonsden, de Britten lalden, in de tent viel een flesje Nivea om, factor 8, de zonnemelk siepelde vervreemdend obsceen over Theo's sandalen en de plattegrond van Nice. Ze beet hem, lachend. Zei: 'Deed dat pijn? Bij mij ook.' En bedekte haar borsten met een gescheurde Hema-handdoek met bloemmotief. Sylvia hield van hem, hij rook naar asfalt, zei ze als ze in zijn nek snuffelde, en ze had hem op het hart moeten drukken dat niets zo lekker rook als walmend asfalt waar de wals zojuist overheen was gegaan.

Ze trouwden in het jaar daarop, acht maanden na de vakantie

van de beet. Zijn familie was in de wolken, de hare ontsteld en ontstemd. Haar keuze kon ermee door, maar ze was nog zo jong en bovendien kenden zij elkaar nauwelijks een jaar, waarom dan toch zo hard van stapel? Maar Theo en Sylvia waren niet van hun beslissing af te brengen. Sylvia had bij de Alkmaarsche Drukkerij een in rococo-stijl ontworpen vouwblad uitgezocht om de wereld in te lichten. Het leek eerder op een geboorte- dan een trouwkaartje. Twee in symmetrie dartelende cherubijnen hielden een banderol vast waarop in een lettersoort als van poesiealbums de aankondiging stond gekalligrafeerd: *Sylvia Houtman en Theo Altena gaan trouwen. U bent van harte enzovoort.* Later had Theo van zijn vader gehoord dat zijn moeder na het openen van de enveloppe ogenblikkelijk de kaart had natgehuild. Waren de dikke ronde droppels midden op de twee zachtroze blote buikjes van die zoetsappige engeltjes gevallen. Het was mamma Altena's hoogstpersoonlijke huwelijkszegen, een besprenkeling van matriarchaal wijwater over Theo's papieren cherubijnenbuikje. Op de bruiloft had Sylvia nog geprotesteerd toen háár moeder, tipsy en goedlachs, Theo samenzweerderig apart had genomen. Ze legde een arm om zijn schouders en Theo wist niet dat moeders zulke zachte armen konden hebben. Vergeet wat de moeder van je liefde je op de bruiloft heeft te zeggen, vergeet het... Op afstand keek Sylvia fronsend toe terwijl Theo duistere dingen ingefluisterd kreeg. Het waren waarschijnlijk praktische adviezen, wijze lessen, Theo verstond geen woord van wat ze zei, tot het mens plotseling ernstig en grootogig werd en haar gefluister overging in daas geklep. En ja, daar puntte ma Houtman ferm haar kin naar voren, ter introductie van vast en zeker een bezwerende waarschuwing. Maar de drank had haar slap en slonzig gemaakt, en tegelijk met het heffen van haar met minuscule haartjes beplante kin maakte haar nek een achterwaartse schokbeweging, zodat de hoofdzwaai van ma Houtman er bepaald niet wilskrachtiger op werd en eerder de indruk maakte van een plotseling opspelende tic. Niettemin verhief zij haar stem, en op een toon alsof ze ter plekke tot het inzicht kwam zei moeder Houtman: 'Je weet hoe ik erover denk, jongen. Sylvia is te jong om

te trouwen. Maar vergis je niet, het is óók een meisje met een eigen willetje.' Was dát alles? 'Een eigen willetje', werd dat doorgaans niet toegeschreven aan voorlijke kleuters en lastige ouden-van-dagen? Vergeet het, vergeet het!

Verder natuurlijk niets dan goeds over de trouwpartij. Theo had wild gedanst op de bruiloft met allebei de moeders, de hare, de zijne, het gehuurde bandje had ouwe nummers van de Stones en de Beatles gespeeld en een schimmige achterneef van Sylvia had in een dikke, witgele golf over het goeie pak van zijn vader gekotst – alles gebeurt zoals je het verwacht, dat is troostend en verschrikkelijk tegelijk. Zijn vader, confetti op de revers, kruimig braaksel op de gulp, had de kersverse zegen uit hun huwelijk gevloekt. Een oude schoolvriend van Theo had een condoom om de uitlaat van hun oude Fiat gewurmd. Plof! 'Pas getrouwd': Theo en Sylvia gingen in de herfstvakantie een weekje naar Terschelling want voor een huwelijksreis naar verre oorden was geen geld.

Het duurde een half jaar voordat Sylvia haar schaamte had overwonnen en voor hem op handen en voeten wilde zitten en hij op zijn knieën voor haar kont zat en zijn stijve in haar schoof. Het verrukte hem dat zij niet wist dat dat 'op z'n hondjes' heette, en voorzichtigheidshalve lichtte Theo haar er niet over in. Toen hij voor het eerst in die positie klaarkwam viel hij naar voren, zijn borst kwam met een bonsje op haar rug terecht en zij zeeg ineem onder zijn gewicht, plat, uitgestrekt, een wang op het kussen, en Theo durfde niet naar haar door inspanning verwrongen gezicht te kijken uit angst er behalve verhitting ook tegenzin en schrik op af te lezen. Maar na die eerste keer deden ze het vaker zo. Soms stootte Sylvia aarzelend opwaarts met haar heupen terwijl zij tegelijkertijd haar rug hol en bol en weer hol maakte. Ze hadden het goed, zij met z'n tweeën. Liefde wolkte als inkt in water wanneer hij na een dag hard werken thuiskwam en haar zag zitten in de Gispén-stoel, met op haar schoot de avondkrant en daarop weer de poes die alle pagina's verkreukte. Dat ging nooit weg, ook na zeven jaar niet, die wolkende warmte in zijn middenrif. Theo bracht vaak iets lekkers, ijs of pizza, mee naar huis. Ze kochten samen leuke

spullen voor in de keuken en ze hielden allebei van lezen bij het avondeten. Hij had geleerd de drie stemmen van Sylvia te onderscheiden: de eerste, onkarakteristiek regelmatig, wanneer ze hem vraagt hoe laat hij gaat slapen of om zijn grapjes lacht; de tweede, dunner en onvast, om geduldig ruzie mee te maken, en de derde voor wanneer ze hem over nare dingen van vroeger vertelt en de hoeken van haar mond beginnen te trillen. Huilen heeft bij Sylvia geen stem, in stilte komen de tranen, haar natte wangen explosierood. Dan troost Theo haar, terwijl zijn gedachten afdwalen. Iris' stemmen zijn niet te tellen, zoveel als het er zijn. Ze goochelt met registers, vliegt van de ene toonhoogte naar de andere met afstanden die voor het ongeoeffend oor van Theo complete octaven bestrijken. Voor hem, die stem! Iris, die hem tactvol inlicht over de roddels van haar moegegymde leerlingen; Iris, die met veel stembuigingen het geschater en gekir imiteert dat hij altijd hoort wanneer hij zijn lokaal nadert en hem een brugklas wacht. Toen zij samen op de oprit bij haar auto stonden en hij onopvallend zijn profiel in de ruit bestudeerde, klonk haar wonderstem als vanouds. Maar haar imitatie van de leerlingen mocht vertrouwd zijn, de teksten bleken nieuw en onthullend.

‘Altena van Nederlands, dat is zo’n scheetje! Hij gaat helemaal uit z’n bol van wartaalpoëzie en begint maf te ijsberen als ie gedichten voorleest, om je blauw te lachen. En hij draagt spijkerbroeken van een wáanzinnig fout merk. Echt een schatje.’

Scheetje, schatje, het waren woorden die hij te pas en te onpas hoorde vallen tijdens uren waarop hij die meiden in de klas had. Theo kon niet besluiten of het eervol of juist een schande was om te zijn ingelijfd in hun scheetjesdomein.

Iris had haar act beëindigd en keek hem glunderend aan. Nu was het passend om laconiek te lachen en te vragen: ‘Zozo. Zeggen ze dat?’ Maar Theo zei niets, haar imitatie had hem in verwarring gebracht. Zó griezelig perfect had Iris de behaagzieke bakvis gespeeld dat hij er haar in een vlaag van paranoia van verdacht te hebben gelogen over haar leeftijd, een puberziel in een volwassen lichaam, een lenige tiener met een strak en glad zeehondelijf die zich uitgeeft voor docente om de school te

belazeren. En Theo weerstond de neiging om haar te vragen met wie ze had getongzoend op haar veertiende, van wie de eerste vreemde hand was geweest tussen haar benen, of het er veel waren geweest naast wie ze had gelegen en – schaamte bij de ingeving – of hij haar eerste blanke man was.

Iris boog zich naar hem toe. Ze duwde met haar voorhoofd zacht tegen het zijne terwijl ze naar hem lachte. Met duim en wijsvinger kneep ze in zijn wang, plagerig en hardhandig, zoals tantes met een familiale onhartelijkheid in de wangen van hun neefjes kunnen knijpen. Ten overvloede herhaalde ze, opnieuw met de geleende stem van een kindvrouwje uit een havo-klas: ‘Echt een schatje.’

Hij bewoog zijn hoofd, lachte laconiek en vroeg: ‘Zozo. Zeggen ze dat?’

‘Ja. Grappig hè?’

‘En jij wilde uitvinden wie precies dat schatje was.’

‘Uiteraard. Wat dacht je dan?’

‘En?’

‘Wat, en?’

‘Valt het tegen nu je het weet?’ Theo ontweek haar blik. Dat was koket, die vraag, en ze had hem eens gezegd dat ze een hekel had aan kokette mannen.

Zij stapte in de Volvo, draaide het raampje open.

‘Het is een gruwelijke teleurstelling waar ik nog steeds niet overheen ben.’

‘Dank je,’ zei hij, gemelijk opgelucht. Nooit liet ze zich verleiden tot iets anders dan frivole ironie, de vriendelijkste manier om te laten weten dat er wat haar betrof niets meer in het verschiet lag dan gestolen uurtjes, oppervlakkig overspel.

Daar gaat ze, de straat uit, beringde hand wuivend uit het open dak. De weg terug zou hij haar niet volgen. Iris woonde in Kersenboogerd, de nieuwbouwwijk ten oosten van de Provinciale Weg, op vijftien minuten rijden van de oude stad. De afspraak was dat één van hen altijd iets later zou terugrijden dan de ander. Gelijktijdig van school vertrekken in een of twee tussenuren, dat kan nog net. Maar terugkeren op hetzelfde tijdstip is verdacht. Meestal was hij het die als eerste terug naar school

reed. Dan ruimde Iris thuis nog even wat op–badlaken in de wasmachien–en kwam zij tien minuten later aan, vlak voor de aanvang van het zevende lesuur. Maar ook dát moest je afwissen. Vandaag zou hij als laatste arriveren.

Toen de Volvo uit het zicht was, werden haar huis en straat onmiddellijk inwisselbaar met alle huizen en straten van Kersenboogerd. Als ze samen waren had hij er nooit last van, maar nu Theo in z'n eentje voor haar huis stond kreeg hij het gevoel dat hij zijn overspel moest verantwoorden en was er de angst betrappt te worden; door Sidney, om de een of andere futiele reden eerder thuis; door Sylvia, om de alleridiotste reden overgewaaid uit Alkmaar en wandelend door de Hoornse nieuwbouwwijk waar ze niets te zoeken had. Met licht gekromde rug, alsof het toeval hem van het ene moment op het andere letterlijk op de schouders kon worden geworpen, liep Theo naar de Toyota en nam plaats achter het stuur. Wat te doen, rondje rijden in de binnenstad? Besluiteloos stak hij een sigaret op. Een buurvrouw wriemelde aan de vitrage. Een watergolfd kapsel flitste heen en weer achter een rij cyclamen op de vensterbank. Een koele minnaar zou minzaam hebben gezwaaid. Was de watergolf betrappt bij het raam vandaan geschicht. Theo zwaaide niet. Hij rookte en zag zichzelf door de ogen van de glurende buurvrouw. Daar zit die lange vent die het met die zwarte houdt.

Twee

Als hij rende, was hij misschien nog op tijd. De zoemer was gegaan en in de gangen liepen drommen leerlingen, op weg naar uitgang en fietsenkelder of, wanneer ze nog een lesuur hadden te gaan, van het ene lokaal naar het andere, alles volgens de wetten van het door de computer ontworpen lesrooster. Boven de bureaus in de kamers van de zes correctoren en op een prikbord in de lerarenkamer hingen kopieën van het rooster, en in de eerste maanden na zijn aanstelling had het Theo soms ontroerd dat die verzameling van cijfers, kruisen, pijlen en tot drieletterige codes verkorte lerarenamen op het lesrooster bepaalde dat meer dan twaalfhonderd eeuwig trage scholieren zich uur na uur van lokaal naar lokaal begaven, kwakend, gapend, dralend, op het oog een volmaakt ordeloos kluwen jongeren maar in werkelijkheid geleid door een strenge, bijna mystieke systematiek. Vijf minuten lang roezemoesden ze met honderden door het schoolgebouw, om even later voor weer vijftig minuten volgens plan te zijn ondergebracht, een wonder van orde dat er alleen maar mooier op werd door die ene talmende leerling of gehaaste leraar die je buiten de toegemeten vijf minuten door de gangen kon zien gaan, in alle eenzaamheid de rekenkundige perfectie van het rooster onderstrepd. Was hij ontvankelijk voor murwmakend sentiment, dan wist Theo: de school was de wereld. Alles en iedereen leefde in wat slechts in schijn ondraaglijke chaos was; er bestond een groter rooster aan de hand waarvan cellen zich deelden, elektronen suisden en sterren doofden. Het kon niet zijn dat hij door toeval en willekeur in de armen van Iris was beland.

Met stappen die op sprongen leken nam Theo de zes trappen naar de derde verdieping. Zijn lokaal bevond zich halverwege de gang. Hij snelwandelde langs leerlingen, in de wetenschap dat collega's hem vanuit hun lokalen nakeken. Het zat hem niet

mee: met zijn tas haakte hij aan een lang, modieus gewaad om de schouders van een boomlang meisje van een jaar of veertien dat hem onder een vernietigende blik toestond om met pulkende vingers het textiel tussen de versleten ritssluiting van zijn tas vandaan te trekken. Om hem heen verzwakte het rumoer. Deuren gingen dicht, de gangen raakten leeg. Hij was te laat.

Havo 3, klas f. De ramen waren opengezet en zijn bureau stond midden in een tochtstroom. Stencils waren op de grond gewaaid. Jongens met keurige kapsels zaten met hun kont op de tafeltjes, hun Reeboks en Nikes op de stoelen geplant. Meisjes stonden in kleine groepen bij elkaar en lieten volgeplakte agenda's van hand tot hand gaan. Achter in de klas werden sjekkie's 'met inhoud' gedraaid, ter voorbereiding op het na schooltijd gewichtig blowen in fietsenkelder of coffeeshop.

Theo wees drie jongens aan.

'Oké. Doe die ramen even dicht.'

Hij had zijn tas op de lessenaar gezet en raapte de stencils van de grond. In die houding, gebukt en graaiend, keek hij achter zich en zag pas toen wat er op het schoolbord was getekend: een lange, smalle kop, het Ter-Braakiaanse brilletje waterpas op een knoeperd van een neus. Ernaast een tekstballon met in blokletters: BLACKIE IS THE BEST.

Het was niet de eerste karikatuur, natuurlijk niet. Was het geen haastig getekende spotprent, met altijd de groteske gok als blikvanger, dan stond er op gezette tijden op het bord wel een of andere obscene leus waarmee ze hem uit zijn tent probeerden te lokken. De karikaturen waren altijd van een amateuristisch niveau en de teksten gingen doorgaans over seks en waren dus alleen maar opwindend voor wie daarin onervaren was. Slechts af en toe gingen er collega's in woord en beeld voor schut. Dit was nieuw. Theo richtte zich op en legde de bijeengegaapte papieren op zijn bureau. Traag pakte hij boeken uit zijn tas, op de glanzende kaffen verschenen de eivormige afdrukjes van snel verdampende condens, veroorzaakt door zijn altijd klamme handen. De klas sprak op gedempte toon. Men veinsde aandacht voor elkaar en hield hem intussen nauwlettend in de gaten. Theo probeerde onhoorbaar te slikken. Onder

in zijn slokdarm leek zich een compacte bol te bevinden, alsof zijn ergernis zich daar, tussen middenrif en ruggegraat, met imploderende kracht samenbalde.

‘Goed. Zoekt iedereen even zijn plaats op.’

Hij was gewoon in dit soort gevallen laconiek de wisser te pakken en tekst of tekening zwijgend uit te vegeen. Dat moest je traag en verveeld doen, daar lette hij wel op. Hij genoot ervan wanneer de teleurstelling om zijn nonchalance in golfjes bezit nam van de klas. Had hij een brugklas voor zich of een tweede klas vwo of havo, dan riep hij een jongen – altijd een jongen – voor de klas met de opdracht een en ander uit te vegeen. Ook dát gebeurde in alle eenvoud. Je koos iemand uit van wiens onschuld je zeker was om erachter te komen wie het wél had gedaan. Steevast ging er een onbestemd gemompel door de klas, geamuseerd of juist verontwaardigd, en er waren er altijd wel twee of drie die het niet konden laten om met een snelle, onderzoekende blik de reactie te peilen van de dader – óók altijd een jongen. Tijdens het lesuur wachtte je dan tot de vermoedelijke dader zich in zijn bank omdraaide, iets liet vallen, met zijn buurman kletste of iets anders deed waarvoor je hem de klas uit kon sturen, op strafexpeditie richting conrector. Een leptosoom lichaam in merkkleding verhief zich dan uit de bank, pakte lusteloos zijn tas in en verliet kwaad om zoveel onrechtvaardigheid de klas. ‘Wat heb ik dan verdomme gedaan, ik zei alleen maar...’ – en er kwam een onhandig verweer, waar je natuurlijk nooit op in moest gaan. ‘Doe je beklag maar bij de conrector, oké?’ Als Theo zich bij dit soort incidenten al érgens aan ergerde, dan was het aan het feit dat zij hem dachten te provoceren met zulke makkelijke middelen.

Dit keer trof de spotprent doel, en hij wist dat zij dat wisten. Theo overwoog nog om tekst en tekening het gehele lesuur te negeren, zelfs niet eens uit te vegeen. Maar dat was een nutteloos rekken van de stille strijd. Ze zouden de hele les natuurlijk blijven gnuiven en gniffelen. Hij besloot tot de standaardafwikkeling en liep naar het schoolbord. Pas toen hij de wisser wilde pakken, merkte hij dat zijn handen beefden. Dat zouden ze zien als hij in het volle zicht de tekening uitveegde. Theo draai-

de zich om naar de banken. Er zaten vier à vijf hufters in deze klas, niet meer dan het gemiddelde. Met heen en weer schietende ogen ging hij ze af en zag hoe één van de vijf, op de achterste bank, openlijk grijnsde.

‘Wouter Nijman, jij hebt kennelijk veel pret. Veeg jij dit even uit.’

Prompt de rituele verbazing: ‘Hoezo ik?’

‘Schiet op, man. Veeg even uit, dan kunnen we beginnen.’

De klas ontstak in verontwaardigd gemurmureer. Men draaide zich om naar de jongen die, traag als een blessure veinzende voetballer, opstond en naar voren kwam gesloft.

Voordat hij goed en wel besepte waarom hij het deed, griste Theo de wisser bij het bord vandaan.

‘Toe maar. Veeg uit.’

Met open mond en gestaag dalende onderlip keek de jongen hem aan. Onder de pokdalige kin ging zijn adamsappel als een kleine jojo op en neer.

‘Ja, dan hebbik wel effe de eh... dinges nodig.’ De jongen wees naar de wisser op het bureau.

‘Nee,’ antwoordde Theo, ‘de dinges heb je níet nodig, Wouter. Je hebt toch een hand of een mouw?’

Aarzelend gegiechel uit de klas, voorin begonnen twee meisjes onderdrukt te proesten.

‘Ja, kom nou hé. Ik kijk wel uit. Dan gaat m’n trui d’raan.’

Wouter Nijman maakte aanstalten om terug naar zijn plaats te gaan. Dit was een beslissend moment. Theo stond zes jaar voor de klas, lang genoeg om niet meer in de war te raken van de neiging zo’n gabbertje uit havo 3 een taboegeworden opla-waai te verkopen.

‘Je hebt de keuze uit twee kwaden, Wouter. Je kunt doen wat ik zeg of je pakt je spullen en brengt een verhelderend bezoekje aan...’ verdomme, wie was ook weer de conrector voor havo 3? ‘...aan meneer Ferweda die tien keer minder geduldig en menslievend is dan ik, dus je weet wat je te wachten staat.’

In drie snelle, slordige halen wreef Wouter Nijman met zijn hand over het bord. Tekst en tekening veranderden in ordeloze krijtstrepen. De jongen ging zacht vloekend naar zijn plaats.

Theo pakte de wisser van tafel en legde hem terug onder het bord.

‘Mooi zo. De volgende keer sodemieter ik er een aantal van jullie, en het kan me echt niet schelen wie, de klas uit voor een enkele reis Ferweda.’

Als een groot en grof insekt gonsde boze onrust door de klas. ‘Belachelijk hé!’ riep er een. ‘Dat is gewoon oneerlijk.’

‘Klopt. Het is heel oneerlijk,’ antwoordde Theo, en zond de klas een regenteske glimlach toe.

Toen de zoemer ging, wachtte hij tot ze alle achtentwintig de klas en gang uit waren. Het was zijn laatste les van die dag. Theo liep naar de toiletten. TL-licht vergrauwde er zijn gezicht. Een spiegel met barsten vertienvoudigde zijn neus. De witgestucte muren boven de gladde wandtegels waren voorzien van een kleurig krioelsel van graffiti. Veel verwensingen, sekslogans en oorlogsverklaringen aan schoolleiding en docenten waren gevat in hele en halve amerikanismen. Suck it to me, Heleen. Teacher Trauma. Burning hell for Ferweda.

Fuck de Neus.

Theo boog voorover en zette zijn mond aan een kraan, die hij voluit had gezet. De harde straal was als een staaf die hij diep zijn keel in duwde, waterrijke endoscopie van zijn broeiende gal.

Drie

Haar entree was onthutsend geweest. Iris Pompier-Duivenpoort was de streekschool binnengezeild als een ironisch negatief van Sneeuwwitje, wakker gekust door een vermoedelijk al even onbegrijpelijke zwarte prins en inmiddels levend te midden van de onvrolijk vrolijke Westfriese dwergen die bij hun eerste ontmoeting met het vreemde wezen totaal de kluts kwijt waren geweest. Als een exotisch voorwerp waar de glazen stolp om vandaan was gehaald verscheen zij aan de openlijk onwennige scholieren, van wie de jongsten in de eerste weken na haar aanstelling hun zenuwachtig lachen niet in konden houden om zoveel zwarts in de gymzaal. Een negerin als lerares, helemaal te maf! Zwart waren profvoetballers of Diana Ross en Whitney Houston. Zwart waren de juffrouw van het tv-journaal en de dikke vrouwen in supermarkt en buitenwijk, kleuters met grappige Jackson Five-snoetjes aan de hand. Zwart was een tiental kinderen in de brugklassen van wie sommigen in het eerste jaar geruisloos verdwenen naar een mavo of lbo omdat ze te hoog hadden gegrepen; zwart waren de mysterieuze junkies die je bij het monument op de Dam zag als je met vrienden of je ouders een dagje met de trein naar Amsterdam ging. Zwart was, kortom, *buiten*, ergens in het soort Nederland dat je nergens om je heen kon ontdekken wanneer je over de smalle polderwegen naar school toe fietste maar dat toch echt bestond, op tv en in de krant als het ging over Ajax en Feyenoord, Bijlmermeer en Schilderswijk, hiphop en basketbal.

Iris was geboren in Paramaribo en opgegroeid in Amsterdam-Zuidoost. P'pa en m'ma Duivenpoort en de vier kinderen waren in '77, Iris was toen tien, uit Suriname naar Nederland gekomen. De meeste Duivenpoortjes uit Paramaribo zaten al in de Bijlmer en in Rotterdam, en de eerste jaren woonde het gezin in bij een gescheiden nicht van vaderskant die twee zoon-

tjes had en een vijfkamerwoning in de flat Frissenstein huurde, dus daar was nog plaats over. Ze bleven er anderhalf jaar, tot ze een eigen woning kregen toegewezen, ook in Frissenstein, een flat waar in die tijd vooral Turken en Marokkanen en jammer genoeg niet zoveel creolen woonden. Op haar achttiende ging Iris naar de lerarenopleiding in Diemen. Ze slaagde voor lichamelijke opvoeding en dramatische expressie en werkte een half jaar als invalster op een LOM-school in Osdorp. Ze vond een kamer in Noord, in de studentenflat aan de Cleyndertweg waar in twee jaar tijd drie studenten van de bovenste verdieping waren gesprongen. Eentje was er midden op het dak van een witte Peugeot terechtgekomen en vervolgens op de voorkap geduikeld; dat zag er van boven, vanaf etage vijf en hoger, uit alsof er een rood-zwarte verfbom op de auto was gegooid. Gelukkig was Iris er snel weer vertrokken want Sidney Pompier wilde haar trouwen en dat was goed. Sidney was een fatsoenlijke boi, had nooit gehosseld en had plechtig verklaard dattie nooit met veldmeiden had gerommeld, daar konden p'pa en m'ma Duivenpoort van op aan. Haar ouders gaven hun zegen aan het huwelijk want Pompier was een goeie familie en Iris een mooie sma voor Sidney. Drie maanden woonden zij in bij p'pa en m'ma Pompier in de Pijp, daarna konden ze in onderhuur een etage betrekken in Bos en Lommer. Iris miste haar moeder en oma en ging ieder weekend terug naar Frissenstein om er te koken, de was te doen en samen met mamma Duif te zorgen voor grantata die een beetje doof werd en soms zomaar zonder reden haar kunstgebit tot over haar onderlip liet glijden... arme grantata met haar dikke polsen, stramme kuiten en haar rug die niet meer wilde, zodat ze krom als een boemerang door het huis sukkelde. Iris had, kortom, meer Hollandse dan Surinaamse jaren achter zich, en al die tijd had zij op minder dan vijftig kilometer afstand van de Westfriese streekschool geleefd, maar voor de joôns en moidjes uut de boerderaaien van Graft, De Rijp, Hoogwoud en alle aàre durrepies had ze evengoed direct van de aàre kant van de wirreld kenne komme. Toen ze er had gesolliciteerd en was aangenomen, verhuisde ze met Sidney die in Amsterdam bleef werken naar Hoorn, waar natuurlijk heus